فصلنامه‌ی مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی، دوره‌ی پنجم، شماره‌ی ۱، تابستان ۹۵، صفحات ۲۰۵-۲۳۲

بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر احساس امنیّت اجتماعی در بین جوانان (مطالعه‌ی موردی: دانشجویان دانشگاه‌های شهر زنجان)

ابراهیم قاسمی[۱]، محمّدصادق مهدوی[۲]، علیرضا کلدی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۰۵/۲۵

چکیده

در این مقاله، رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی (با مؤلّفه‌های مشارکت، اعتماد، انسجام و تعامل اجتماعی) و احساس امنیّت اجتماعی (با ابعاد فکری، جانی، مالی، بیانی، شغلی و قضایی) در نمونه‌ای ۳۷۰ نفری از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه‌های زنجان مورد مطالعه بوده است.روش‌شناسی تحقیق، از نوع کمّی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه و با تکیه بر نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای و تصادفی ساده است. نتایج نشان می‌دهد که بین زنان و مردان، تفاوت معنی‌داری از نظر احساس امنیّت وجود نداشته است. سنّ دانشجویان یکی از مهم‌ترین متغیّرهایی است که تأثیر معنی‌داری در احساس امنیّت دارد. نکته‌ی قابل توجّه آن است که با افزایش سن، احساس امنیّت دانشجویان کاهش می‌یابد. مقدار ضریب هم‌بستگی بین سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت (۰/۳۲) نشان می‌دهد که بین این دو متغیّر، هم‌بستگی معنی‌داری وجود دارد؛ به‌عبارتی، با افزایش سطح سرمایه‌ی اجتماعی دانشجویان زمینه‌ی افزایش سطح احساس امنیّت فراهم می‌گردد. مشارکت اجتماعی به‌عنوان یکی از مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی با ضریب ۰/۲۸، هم‌بستگی معنی‌داری با احساس امنیّت دانشجویان دارد؛ به‌عبارتی، افزایش سطح مشارکت اجتماعی دانشجویان منجر به افزایش سطح احساس امنیّت آنان می‌گردد. اعتماد اجتماعی یکی از مهم‌ترین مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی است که با ضریب ۰/۳۶،هم‌بستگی معنی‌داری با احساس امنیّت دانشجویان دارد؛ اگرچه مؤلّفه‌ی انسجام اجتماعی در مقایسه با سایر مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی هم‌بستگی پایینی با احساس امنیّت اجتماعی دارد، امّا معنی‌داری ضریب هم‌بستگی این مؤلّفه با متغیّر احساس امنیّت (۰/۱۶) نشان می‌دهد که انسجام اجتماعی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در احساس امنیّت است و با افزایش انسجام اجتماعی، زمینه‌ی افزایش احساس امنیّت فراهم می‌شود.

واژه‌های کلیدی: سرمایه‌ی اجتماعی، احساس امنیّت اجتماعی، مشارکت، اعتماد، تعامل و انسجام اجتماعی.

[۱] دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران ebrahim_qasemi@yahoo.com
[۲] استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده‌ی مسؤول) sms_mahdavi@yahoo.de
[۳] استاد گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران arkaldi@yahoo.com

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مقدّمه

امنیّت اجتماعی[1] همواره به‌عنوان یکی از نیازهای اساسی در همه‌ی جوامع انسانی مطرح بوده است. موضوع امنیّت اجتماعی از جمله مباحثی است که در سال‌های اخیر مورد توجّه محافل علمی و پژوهشی قرار گرفته و دلیل آن نیز نقش قابل توجّه مقوله‌ی امنیّت اجتماعی و از آن مهم‌تر، بحث احساس امنیّت اجتماعی در تهدید یا تقویت زیرساخت‌های توسعه‌ی جامعه است. احساس ناامنی، از مهم‌ترین دغدغه‌های جوامع معاصر - چه جوامع توسعه‌نیافته و چه جوامع توسعه‌یافته‌ی صنعتی- است؛ این امر، بدین معناست که گسترش این پدیده با سطح توسعه‌ی جامعه رابطه دارد و به گونه‌ای آینده‌ی اغلب جوامع محسوب می‌شود (حسینی، ۱۳۸۶: ۷).

مفهوم امنیّت را می‌توان به مصونیّت از تعرض و تصرّف اجباری بدون رضایت و درباره‌ی افراد نیز به نبودِ هراس نسبت به حقوق و آزادی‌های مشروع، به مخاطره نیفتادن این حقوق و آزادی‌ها و مصون بودن از تهدید و خطر مرگ، بیماری، فقر و حوادث غیرمترقّبه و در کل، هر عاملی که آرامش انسان را از بین ببرد، تعریف کرد (جونز، ۱۹۹۹: ۱۰۲-۱۰۴). در تعریفی دیگر می‌توان احساس امنیّت اجتماعی را فقدان هراس از تهدید شدن یا به مخاطره افتادن ویژگی‌های اساسی و ارزش‌های انسانی و نبودِ ترس از تهدید حقوق و آزادی‌های مشروع دانست (افشار، ۱۳۸۵: ۶۱).

احساس امنیّت، فرایندی روانی-اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود، بلکه اکثر افراد جامعه بر اساس نیازها، علایق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیّتی و روانی خود در ایجاد یا از بین بردن آن، نقشی اساسی دارند (بیات، ۱۳۸۸: ۳۲). به‌طور کلّی امنیّت اجتماعی به قلمروهایی از حفظ حریم فرد مربوط می‌شود که به نحوی در ارتباط با دیگر افراد جامعه بوده و به نظام سیاسی و دولت مرتبط است. این قلمروها می‌توانند زبان، نژاد، قومیّت، اعتبار، نقش اجتماعی،کار، درآمد، رفاه، مشارکت سیاسی، آزادی، اعتقاد و ... باشند. یکی از اصلی‌ترین مؤلّفه‌هایی که امنیّت را ارتقا می‌بخشد و جامعه را سالم، آرام و مطلوب می‌سازد، سرمایه‌ی اجتماعی است. سرمایه‌ی اجتماعی ماده‌ی خامی از جامعه‌ی مدنی است که از تعامل روزمرّه‌ی مردم به‌دست می‌آید و به ایجاد ارتباطات اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر اصول اعتماد، همکاری متقابل و قواعد کنش اجتماعی می‌پردازد. اهمّیّت سرمایه‌ی اجتماعی در کنار وضعیّت روابط همسایگی در لایه‌های مختلف، عامل مهمّی در تبیین واریانس‌های احساس ناامنی (لیندستروم و همکاران، ۲۰۰۳: ۱۱) در جامعه محسوب می‌شود. از این رو، آگاهی از میزان سرمایه‌ی اجتماعی اعضای جامعه و نقش آن

[1] Social security

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

در تبیین میزان امنیّت اجتماعی و مؤلّفه‌های آن در قالب مطالعه‌ای علمی- تخصّصی، ضروری تلقّی می‌گردد (ذاکری و همکاران، ۱۳۹۱).

امنیّت اجتماعی به‌مثابه پیامد مثبت و مطلوب، حاصل اثرگذاری سرمایه‌ی اجتماعی بر زندگی فردی در قدم نخست و به تبع آن بر زندگی جمعی است. بدین ترتیب هرچند اصطلاح امنیّت اجتماعی، مفهوم امنیّت برای اجتماع را مطابق با نگرشی کل‌گرایانه در ذهن متبادر می‌سازد، امّا اساس مفهوم امنیّت اجتماعی و وجه ممیّز آن از امنیّت عمومی، امنیّت ملّی، امنیّت کشور و مانند آن، تأمین امنیّت مادی و معنوی فرد است. سرمایه‌ی اجتماعی با فراهم آوردن زمینه‌ی نظارت و کنترل اجتماعی غیراقتدارآمیز بر فرد و جامعه‌پذیر ساختن او که از مجرای احترام به عرف، سنّت‌ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی حاصل می‌شود، از یک‌سو به معنادار ساختن زندگی اجتماعی برای فرد و زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعّال او در زندگی اجتماعی می‌پردازد و از سوی دیگر، از جهت پیامدهای جمعی و عمومی، موجب سلامتی کلّی جامعه و پایداری و ثبات اجتماعی می‌شود (تقی‌لو، ۱۳۸۴).

افراد مختلف با توجّه به تنوّع محیط پیرامونی، بینش متفاوتی از مقوله‌ی امنیّت داشته، احساس امنیّت را با توجّه به نظام اقتصادی، نظام سلامت و تجربه‌های فردی ناامنی، متغیّر می‌دانند و در ذهن خود دلهره‌ای از احساس ناامنی و وقوع جرم دارند (لیندستروم و همکاران، ۲۰۰۸: ۱). در این راستا سرمایه‌ی اجتماعی با فراهم آوردن فضای اعتماد، همکاری بین گروه‌های اجتماعی را امکان‌پذیر می‌سازد و همین همکاری گروه‌ها و اعتماد بین آن‌ها موجب می‌شود که منافعی همگانی مانند امنیّت اجتماعی فراهم گردد و هزینه‌ی نظارت نهادهای رسمی نیز کاهش یابد (فیروزآبادی، ۱۳۸۵: ۱۰۳). هم‌چنین، سرمایه‌ی اجتماعی از طریق کاهش هزینه‌های روابط اجتماعی موجب حلّ مسالمت‌آمیز تضادها و تفاوت‌های بین اشخاص و نیز تضاد بین گروه‌های اجتماعی می‌شود (چلبی، ۱۳۸۴: ۱۵). نقش سرمایه‌ی اجتماعی در تأمین امنیّت اجتماعی از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعّال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق اثرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار افراد اعمال می‌گردد (تقی‌لو، ۱۳۸۵: ۲۴۹).

فقدان سرمایه‌ی اجتماعی مترادف با بروز انحرافات اجتماعی و تهدیدی برای احساس امنیّت است. چون سرمایه‌ی اجتماعی وجود هنجارهای رفتاری مبتنی بر تشریک مساعی را منعکس می‌کند، انحرافات اجتماعی بالفعل نیز بازتاب نبودِ سرمایه‌ی اجتماعی خواهد بود (اختر محقّقی،

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۱۳۸۵: ۶۲). علائم نشان‌دهنده‌ی فقدان سرمایه‌ی اجتماعی، آمارهایی از رفتارهای ضدّ اجتماعی است. عواملی مانند نژادپرستی، پارتی‌بازی، آشناپروری، بی‌تفاوتی، تبعیض جنسی، طلاق، فروپاشی خانواده، افت تحصیلی، سوءاستفاده‌ی جنسی، آدم‌کشی، اعتیاد و پخش مواد مخدّر که امنیّت اجتماعی را خدشه‌دار می‌کنند، بیانگر کمبود سرمایه‌ی اجتماعی در جامعه هستند (همان: ۶۲).

علی‌رغم افزایش اهمّیّت امنیّت در جوامع، ابزارها، شیوه‌ها و رویکردهای ایجاد و حفظ آن، دستخوش تحوّل حیرت‌آوری شده است. در جوامع گذشته اقتدار و کنترل و نظارت نهادهای رسمی، نماد قدرت و امنیّت به‌شمار می‌آمده است، امّا در عصر جدید عنصر اصلی ثبات و نظم و امنیّت، میزان سرمایه‌ی اجتماعی و نیز میزان پای‌بندی به ارزش‌ها و هنجارهای جمعی و فضایل اخلاقی آن است. بنابراین مدیریّت درست و منطقی امنیّت اجتماعی در جامعه منوط به ایجاد مشارکت مردمی و افزایش اعتماد به نهادها و حکومت در همه‌ی سطوح اجتماعی است. هیلر معتقد است مشارکت و حضور مردم به‌عنوان یکی از ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی، احساس ایمنی را در فضای عمومی ارتقا می‌دهد و وسیله‌ای است که به کمک آن می‌توان فضا را به صورت طبیعی مورد نظارت قرار داد (مدیری، ۱۳۸۵: ۱۷). در چند دهه‌ی اخیر، ترکیبی از تحوّلات اجتماعی و اقتصادی، اغلب جوامع توسعه‌یافته و در حال توسعه و نیز کشور ما را نگران امنیّت - از جمله امنیّت فردی- کرده است. تحوّلات عمیق و گسترده‌ی اقتصادی همراه با فراز و فرودهای فرهنگی، زندگی همه‌ی جامعه را به‌شدّت دگرگون ساخته است. امنیّت اقتصادی به‌عنوان واقعیّتی که نگرانی عمومی را در زمینه‌ی بیکاری فزاینده و سایر اشکال رو به گسترش ناامنی شغلی بازتاب می‌دهد، مسأله‌ی جدّی عصر ماست.کاهش رو به تشدید امنیّت اقتصادی، ذهنیّت ناامنی را در جامعه درباره‌ی مسائلی چون ناامنی در خیابان‌ها، آسیب‌پذیری منازل و سایر تهدیدات نسبت به سلامت شهروندان، تقویت کرده است.

از آن‌چه گفته شد، چنین برمی‌آید که تقویت سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن شامل اعتماد، هنجار و مشارکت اجتماعی، ابزار مناسبی برای کاهش آسیب‌های ناشی از پیشرفت صنعتی به‌طور عام و تهدید احساس امنیّت به‌طور خاص خواهد بود. بنابراین، ضرورت مطالعه‌ی علمی و دقیق مقوله‌ی احساس امنیّت اجتماعی و روی دیگر آن، یعنی معضل احساس ناامنی و توجّه به نقش عوامل تهدیدکننده و اثرگذار در میزان احساس امنیّت اجتماعی از جمله سرمایه‌ی اجتماعی، جالب توجّه و ضروری به‌نظر می‌آید. این مقاله نقش سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد چهارگانه‌ی آن (اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعامل اجتماعی و انسجام اجتماعی) را در تبیین میزان احساس

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

امنیّت اجتماعی و ابعاد شش‌گانه‌ی آن (جانی، مالی، شغلی، بیانی، فکری و قضایی) در بین دانشجویان دانشگاه‌های شهر زنجان، مورد مطالعه قرار داده است. پرسش آغازین این پژوهش آن است که سرمایه‌ی اجتماعی دانشجویان چگونه احساس امنیّت آنان را افزایش می‌دهد؟

ادبیّات نظری پژوهش

سرمایه‌ی اجتماعی[1]

تعاریف متعدّدی از سرمایه‌ی اجتماعی ارائه شده است؛ جاک‌سون سرمایه‌ی اجتماعی را شبکه‌ای از روابط اجتماعی می‌داند که توسّط هنجارهایی از اعتماد و عمل متقابل ایجاد می‌شود و به نفع دوطرفه منجر می‌گردد (جاک‌سون، ۲۰۰۷: ۲). سرمایه‌ی اجتماعی شامل جنبه‌های گوناگون ساختار اجتماعی است که کنش جمعی و روابط میان افراد جامعه را ترویج و تشویق می‌کند. جیمز کلمن این شکل از سرمایه را سرمایه و منابعی می‌داند که افراد و گروه‌ها می‌توانند آن را از طریق پیوند با یکدیگر و با توجّه به میزان و شدّت ارتباطات خود به‌دست آورند (کلمن، ۱۹۸۸). برخی از دانشمندان نیز سرمایه‌ی اجتماعی را منبعی تعریف می‌کنند که کنش‌گران به‌واسطه‌ی ارتباط با دیگر اعضا در گروه‌ها، شبکه‌ها یا سازمان‌ها کسب می‌کنند (اسمیت، ۲۰۰۵: ۴). سرمایه‌ی اجتماعی به شکل ناپخته‌ی خود نمی‌تواند موجد امنیّت اجتماعی شود و حتّی ممکن است مخلّ این امنیّت باشد. بر این اساس، سرمایه‌ی اجتماعی‌ای که عمدتًا در خانواده‌ها و حلقه‌ی تنگ دوستان شخصی متوقّف شده باشد، موجد امنیّت اجتماعی و نهادینه و فراگیر شدن اعتماد اجتماعی نمی‌شود و مردم نیز نمی‌توانند به این حلقه‌ی دوستان اعتماد کنند. در نتیجه، ناامنی و فساد سراسر جامعه را فرا می‌گیرد (ذاکری هامانه، ۱۳۹۰: ۱۰۹).

بر مبنای نظریّه‌های کلمن، بوردیو، پاتنام و فوکویاما، اعتماد اجتماعی یکی از ابعاد اصلی سرمایه‌ی اجتماعی است. بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت افزایش میزان اعتماد اجتماعی، منجر به افزایش سرمایه‌ی اجتماعی در میان مردم خواهد شد که در این حال و بر اثر تعامل متقابل بین این دو متغیّر، افزایش و رشد هر دو متغیّر، افزایش میزان احساس امنیّت اجتماعی را در پی خواهد داشت. بر پایه‌ی بررسی‌های پاتنام، وجود فشارهای اقتصادی و سلطه‌ی فرهنگی و بروز تهدیداتی علیه فرهنگ جامعه، اسباب ظهور کنش‌های دفاعی را در میان مردم آن جامعه نسبت به گروه‌های تهدیدگر فراهم می‌آورد و سرمایه‌ی اجتماعی کل را کاهش می‌دهد (ادواردز و فولی، ۱۳۸۴).

[1] Social capital

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

امنیّت اجتماعی پایدار در شرایطی شکل می‌گیرد که سرمایه‌ی اجتماعی به میزان بالایی وجود داشته باشد. هم‌بستگی مبتنی بر سرمایه‌ی اجتماعی، موجب توسعه‌ی سیاسی و اقتصادی نیز می‌شود و این دو، امنیّت اجتماعی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند؛ به‌عبارت دیگر، در جوامع توسعه‌یافته‌ی سیاسی و اقتصادی، جرایم و ناامنی‌های اجتماعی نیز کاهش می‌یابند. بنابراین امنیّت اجتماعی عمدتاً از طریق ابزارهای هنجاری نظیر اعتماد، ارزش‌ها و ... به شکل بهتری تأمین و ماندگار می‌شود (شفیعی و محقر، ۱۳۸۴).

مشارکت اجتماعی[1]

مشارکت اجتماعی را به سهم یافتن در چیزی و سود بردن از آن یا شرکت جستن در یک گروه و همکاری با آن تعریف کرده‌اند. از منظر جامعه‌شناختی، مشارکت نوعی فرایند تعاملی چندسویه است (بیرو، ۱۳۶۶: ۲۵۷). به نظر سالیما عمر، مشارکت، مداخله و نظارت مردم و قابلیّت سیاسی- اجتماعی نظام را در دست‌یابی به توسعه، همراه با عدالت اجتماعی بیش‌تر، افزایش خواهد داد (غفّاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۲).

اعتماد اجتماعی[2]

تحقیقات نشان می‌دهد در جایی که روابط مبتنی بر اعتماد در سطح بالایی وجود دارد، افراد تمایل زیادی به تبادل اجتماعی و تعامل همکارانه دارند. بنا به نظر میسزتال[3]، اعتماد «تأمین‌کننده‌ی ارتباطات و گفتمان است». بویسوت نیز بر اهمّیّت اعتماد بین افراد برای ایجاد دانش در شرایط ابهام و عدم اطمینان زیاد تأکید دارد (بویسوت، ۱۹۹۵).

[1] social participation
[2] social trust
[3] Mitzal

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

تعامل اجتماعی[1]

تعامل اجتماعی بر توافق جمعی میان اعضای یک جامعه دلالت دارد و ناظر به میزان و الگوی رابطه‌ی متقابل بین کنش‌گران، گروه‌ها و خرده‌فرهنگ‌های تمایزیافته است (ازکیا و غفّاری، ۱۳۸۳: ۲۹۴؛ به نقل از افروغ، ۱۳۷۸: ۱۴۰).

انسجام اجتماعی[2]

امیل دورکیم از نخستین جامعه‌شناسانی است که مفهوم انسجام و هم‌بستگی اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده و وجود آن را برای هر جامعه‌ای لازم دانسته است. جاناتان ترنر به نقل از دورکیم می‌گوید انسجام هنگامی شکل می‌گیرد که عواطف افراد به‌وسیله‌ی نمادهای فرهنگی تنظیم شود؛ جایی که افراد متّصل به جماعت، اجتماعی شده باشند و کنش‌ها تنظیم و توسّط هنجارها هماهنگ شده‌اند (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۷).

امنیّت اجتماعی

امنیّت مصدر جعلی یا صناعی و به معنای در امان بودن، بی‌بیمی، آرامش و آسودگی است؛ چنان‌که در فرهنگ معین به معنای ایمن شدن، آمده است (معین، ۱۳۷۵: ۳۵۴/۱). احساس امنیّت، فرایندی روانی- اجتماعی است که صرفاً بر افراد تحمیل نمی‌شود، بلکه اکثر افراد جامعه بر اساس نیازها، علایق، خواسته‌ها و توانمندی‌های شخصیّتی و روانی خود در ایجاد یا از بین بردن آن، نقشی اساسی دارند (بیات، ۱۳۸۸: ۳۲). به‌طور کلّی امنیّت اجتماعی، به قلمروهایی از حفظ حریم فرد مربوط می‌شود که به نحوی در ارتباط با دیگر افراد جامعه بوده و به نظام سیاسی و دولت مرتبط است. این قلمروها می‌توانند زبان، نژاد، قومیّت، اعتبار، نقش اجتماعی، کار، درآمد، رفاه، مشارکت سیاسی، آزادی، اعتقاد و ... باشند. احساس امنیّت را می‌توان در ابعاد امنیّت مالی، جانی، فکری، شغلی، بیانی و قضایی مطرح کرد.

احساس امنیّت مالی، احساس ثابت فرد برای داشتن و حفظ توانایی مالی در برابر پیشامدهای ناگواری چون سرقت، کلاهبرداری و ... است. احساس امنیّت جانی، احساس فرد برای حفاظت از سلامت و زندگی خود در مقابله با تهدیداتی بیرونی (اعمّ از دولتی، اجتماعی، محیطی و بهداشتی)

[1] Social Interaction
[2] Social Solidarity

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

است که وجود و کیفیّت سلامتی‌اش را به خطر می‌اندازند. احساس امنیّت جمعی نیز به احساس فرد برای رفتن و گردش آزادانه در خیابان‌ها، پارک‌ها و مجالس اشاره دارد؛ به‌گونه‌ای که از سوی افراد یا دیگر گروه‌های اجتماعی، مورد تهدید و تعرض و سوءاستفاده قرار نگیرد. احساس امنیّت فکری هم به این نکته اشاره می‌کند که فرد در مقابل حوادث پیش‌بینی‌نشده‌ی زندگی روزمرّه و اعتماد به آینده‌ی دلخواه، احساس آرامش و امنیّت خاطر داشته باشد (چلبی، ۱۳۷۵: ۳۲).

احساس ناامنی بدتر از خود ناامنی است؛ وقوع یک جرم یا پدیده‌ی ناامنی ممکن است یک یا دو قربانی داشته باشد، امّا همین حادثه ممکن است هزاران نفر را بترساند و شیوه‌ی زندگی و طرز تفکّر آن‌ها را تغییر دهد. امنیّت یعنی فقدان عوامل تهدیدکننده‌ی فرد و احساس امنیّت نیز به معنای نبودِ احساس درونی ناامنی است. احساس امنیّت می‌تواند با امنیّت واقعی تناسب داشته باشد؛ یعنی، در شرایطی که امنیّت عینی وجود ندارد، فرد ممکن است احساس امنیّت داشته باشد، یا این که عوامل ایجادکننده‌ی امنیّت واقعاً وجود داشته باشند، امّا فرد احساس امنیّت نداشته باشد (مولر، ۲۰۰۰).

پیشینه‌ی پژوهش

اگرچه مطالعات و تحقیقات مربوط به امنیّت از سابقه‌ی چندان زیادی برخوردار نیست و معمولاً قدمت آن را در چارچوب یک حوزه‌ی علمی، حداکثر به سال‌های پس از پایان جنگ جهانی دوم می‌رسانند، امّا مسأله‌ی امنیّت همواره یکی از دغدغه‌های اصلی جوامع بشری و نظام‌های سیاسی بوده است. در این بخش، تحقیقات انجام‌شده در زمینه‌ی ارتباط سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت اجتماعی، در قالب جدول زیر طرح می‌شود:

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی یک- پیشینه و مبانی تجربی موضوع پژوهش

محقّق	سال	موضوع	نتایج تحقیق
امیرکافی	۱۳۸۰	بررسی احساس امنیّت و عوامل مؤثّر بر آن (مطالعه‌ی موردی: شهر تهران)	بر اساس یافته‌های توصیفی این مطالعه، بخش قابل توجّهی از پاسخ‌گویان، بی‌نظمی اجتماعی و میزان بروز جرایم و بزهکاری را در سطح بالایی ارزیابی می‌کنند. در زمینه‌ی متغیّر حمایت اجتماعی، اکثر پاسخ‌گویان به کمک دیگران در مواقع اضطراری امیدی ندارند و امداد و یاری آن‌ها را در سطح پایینی می‌دانند. هم‌چنین پاسخ‌گویان، ریسک اعتماد کردن را در موقعیّت‌های مختلف زندگی روزانه بالا دانسته، احتمال ضرر، زیان و آسیب را بیش‌تر از سود ناشی از آن برآورد می‌کنند. نتایج نشان داده که متغیّر حمایت اجتماعی آثار معنی‌داری بر احساس امنیّت دارد. هم‌چنین بی‌نظمی اجتماعی و ریسک و مخاطره نیز دارای تأثیر کاهنده‌ای بر احساس امنیّت است.
خوش‌فر	۱۳۸۲	گرایش و مشارکت شهروندان ساکن مراکز شهری استان مازندران نسبت به امنیّت	مطابق یافته‌های این پژوهش، میزان احساس امنیّت پاسخ‌گویان در حدّ کم است. در این میان، کم‌ترین میزان احساس امنیّت در بعد جانی و بیش‌ترین میزان آن نیز در بعد مالی است. بین سنّ پاسخ‌گویان و مشارکت آنان در تأمین امنیّت هم‌بستگی معکوس، بین سطح تحصیلات و مشارکت در تأمین امنیّت هم‌بستگی مثبت و معنادار و بین احساس امنیّت در دو گروه زن و مرد نیز تفاوت معناداری وجود دارد. هم‌چنین بین احساس امنیّت مجرّدین و متأهّلین تفاوت معناداری دیده نشده امّا افراد مجرّد بیش از افراد متأهّل به امنیّت گرایش داشتند. ضمن آن که بین پایگاه اجتماعی-اقتصادی و مشارکت در تأمین امنیّت، ارتباط معناداری وجود ندارد و احساس امنیّت بین گروه‌های شغلی مختلف یکسان است.
ناجا	۱۳۸۳	بررسی میزان احساس امنیّت در بین حاشیه‌نشینان تهران بزرگ به تفکیک مناطق	جامعه‌ی آماری تحقیق، همه‌ی شهروندان بالای ۱۵ سال حاشیه‌ی شهر تهران بوده‌اند. بر پایه‌ی نتایج، سن، جنس، وضعیّت تأهّل، میزان تحصیلات و درآمد افراد بر احساس امنیّت آنان اثرگذار است.
گروسی و همکاران	۱۳۸۵	بررسی میزان اعتماد اجتماعی و تأثیر آن بر شکل‌گیری احساس امنیّت اجتماعی در بین دانشجویان دختر دانشگاه آزاد جیرفت	با توجّه به نتایج به‌دست آمده، دانشجویانی که از گروه‌های قومی متفاوت هستند، احساس امنیّت اجتماعی مشابهی ندارند؛ هم‌چنان‌که دختران متعلّق به گروه‌های درآمدی متفاوت، از نظر میزان احساس امنیّت اجتماعی تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. هم‌چنین، تنها اعتماد بین شخصی پاسخ‌گویان یعنی اعتماد به افراد خاص و نزدیک که به‌طور روزانه با آن‌ها در تعامل هستند، بر سطح احساس امنیّت اجتماعی آن‌ها تأثیر دارد و در این میان، سطح درونی و سطح کلان اعتماد یعنی اعتماد بنیادین و اعتماد تعمیم‌یافته، اثرگذار نبوده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

ادامه جدول شماره‌ی یک- پیشینه و مبانی تجربی موضوع پژوهش

محقّق	سال	موضوع	نتایج تحقیق
نادری و همکاران	۱۳۸۹	بررسی رابطه‌ی احساس امنیّت اجتماعی و سرمایه‌ی اجتماعی در شهر اردبیل	نتایج حاکی از وجود رابطه‌ی معنادار بین احساس امنیّت اجتماعی و جنسیّت است. بنابراین زنان بیش‌تر از مردان احساس ناامنی می‌کنند؛ در حالی که ارتباط احساس امنیّت با مؤلّفه‌های سن، تحصیلات، وضعیّت تأهّل و درآمد ماهیانه‌ی خانواده معنادار نیست، ولی رابطه‌ی معناداری بین هزینه‌های خانواده، نوع شغل افراد و محلّ سکونت با میزان احساس امنیّت وجود دارد. هم‌چنین بین سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن با احساس امنیّت اجتماعی رابطه‌ی معنادار و مستقیمی دیده می‌شود و از این میان، اعتماد اجتماعی ۱۳ درصد تغییرات متغیّر احساس امنیّت اجتماعی را تبیین می‌کند.
حقیقتیان و همکاران	۱۳۹۱	بررسی رابطه‌ی میان سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت در شهر تهران	نتایج حاکی از آن است که تأثیر مستقیم سرمایه‌ی اجتماعی درون‌گروهی بر احساس امنیّت، بسیار ضعیف و قابل چشم‌پوشی است. هم‌چنین سرمایه‌ی اجتمای برون‌گروهی تأثیر مستقیمی بر احساس امنیّت داشته است.
سیف‌الدینی و همکاران	۱۳۹۲	سرمایه‌ی اجتماعی و تأثیر آن بر احساس امنیّت در شهرستان کوهدشت	نتایج حاکی از وجود هم‌بستگی معنادار بین متغیّرهای اعتماد عمومی، اعتماد رسمی و مشارکت عمومی با متغیّرهای احساس امنیّت است. ولی از لحاظ مشارکت رسمی هم‌بستگی معناداری با احساس امنیّت دیده نمی‌شود. هم‌چنین بین ویژگی‌های دموگرافیکی (جنسیّت، سن و سطح تحصیلات) با سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت، روابط معناداری وجود دارد.
اسکوگان	۱۹۸۶	در مورد معضل ناامنی	محقّق به این نتیجه رسیده که بحث کردن با همسایه‌ها درباره‌ی ماجراهای ناامنی و مطّلع شدن از احوال بزه‌دیدگان محلّی یا رفتارهای ضدّ اجتماعی می‌تواند بر میزان ترس و نوع برآورد افراد از خطر بزه‌دیدگی اثر بگذارد. در همین راستا می‌توان به نقش شبکه‌های محلّی اشاره کرد؛ این شبکه‌ها ابزار ارتباطی را برای تبادل اطّلاعات مربوط به رویدادها و اوضاع محل فراهم می‌سازند.
اینس	۲۰۰۴	بررسی تأثیر بی‌نظمی در برانگیختن حسّاسیّت‌های عمومی	بر پایه‌ی نتایج این پژوهش، برخی بی‌نظمی‌ها و جرایم (مانند خشونت جدّی خانوادگی) ممکن است از سوی مردم نادیده گرفته شود، امّا حوادث دیگری که چه بسا دارای اهمّیّت کم‌تری هستند، ممکن است شاهد یا علامتی دال بر وجود تهدید پایدار علیه امنیّت جامعه تلقّی گردند. محقّق با بهره‌گیری از یافته‌های جامعه‌شناسی تعامل نمادین، مفهومی با عنوان بی‌نظمی ابداع کرد که برای فهم چگونگی تفسیر مردم از تهدیدات و جرایم علامت‌دهنده علیه امنیّت خود سودمند است و توضیح می‌دهد که چگونه مردم فضای اجتماعی را به‌طور نمادین سامان‌دهی می‌کنند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

ادامه جدول شماره‌ی یک- پیشینه و مبانی تجربی موضوع پژوهش

محقّق	سال	موضوع	نتایج تحقیق
جکسون	۲۰۰۷	در مورد احساس ناامنی	داده‌های حاصل از پیمایش درباره‌ی جرایم محلّی نشان داده است پاسخ‌دهندگانی که دیدگاه اقتدارگرایانه‌تری درباره‌ی قانون و نظم دارند و نسبت به انحراف درازمدّت جامعه نگران هستند، احتمالاً بیش‌تر از دیگران، بی‌نظمی در محیط را درک می‌کنند. هم‌چنین بیش‌تر احتمال دارد که آن‌ها این نشانه‌های فیزیکی را به مشکلات مربوط به اجتماع و انسجام اجتماعی و نیز به کیفیّت رو به زوال پیوندهای اجتماعی و کنترل اجتماعی غیررسمی ربط دهند.

مبانی نظری رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت اجتماعی

نقش سرمایه‌ی اجتماعی در تأمین احساس امنیّت اجتماعی از جهت جلوگیری از بروز ناهنجاری‌ها و انواع جرایم اجتماعی و به تبع و در کنار آن از جهت زمینه‌سازی مشارکت مثبت و فعّال فرد در زندگی اجتماعی، اساساً از طریق اثرگذاری ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی در چگونگی رفتار اعمال می‌شود (تقی‌لو، ۱۳۸۵: ۲۴۹). آرا و دیدگاه‌های مختلفی درباره‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی وجود دارد که در جدول زیر به مهم‌ترین آن‌ها اشاره شده است.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی دو- نظریّه‌های مرتبط با سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی

صاحب‌نظر	شاخص مورد بررسی	شرح مختصر نظریّه
گیدنز	سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی (با تأکید بر اعتماد اجتماعی)	گیدنز معتقد است احساس اعتمادپذیری اشخاص و چیزها که برای مفهوم اعتماد بسیار مهمّ است، برای احساس امنیّت وجودی نیز اهمیّت بنیادینی دارد. به همین سبب، این دو احساس از جهت روان‌شناختی پیوند نزدیکی با همدیگر دارند. به اعتقاد او، اعتماد نوعی پدیده‌ی عام و حیاتی در توسعه‌ی شخصیّت است و در جلوه‌های عمومی خود به‌طور مستقیم با دست‌یابی به نوعی احساس امنیّت وجودی مرتبط است. اعتماد، پیله‌ای محافظتی است که فرد در رویارویی با واقعیّت‌های روزانه بدان احتیاج دارد. گیدنز استدلال می‌کند که مخاطره و اعتماد در هم بافته‌اند و اعتماد معمولاً در خدمت تقلیل یا تخفیف خطرهایی است که انواع خاصّی از فعّالیّت‌های بشری با آن‌ها روبرو هستند؛ به‌عبارت دیگر، تمایل به اعتماد در ارتباط با موقعیّت‌های خاص، اشخاص یا نظام‌ها و حتّی در سطح وسیع‌تری، مستقیماً با امنیّت افراد و گروه‌ها مرتبط است (ذاکری هامانه، ۱۳۹۰: ۱۱۵). گیدنز بر این اصل تأکید دارد که در دنیای جدید شرایطی پدید آمده که اطمینان‌بخش نیست و بر وجود امنیّت دلالت ندارد. بنابراین اعتماد که از ایمان سرچشمه می‌گیرد و پیوند میان ایمان و اطمینان است، شرط تحقّق امنیّت خواهد بود و در غیر این صورت - یعنی اگر اعتماد بنیادی پرورش نیابد- نتیجه‌ی آن، اضطراب وجودی دائمی است؛ به‌عبارت دیگر، نقطه مقابل اعتماد به عمیق‌ترین معنای آن، حالتی ذهنی است که خلاصه‌اش همان نگرانی یا هراس وجودی است. مباحثی چون روابط اجتماعی، خطر کردن و مخاطره، اضطراب وجودی، نظام‌های مجرّد و اعتماد بنیادین، متغیّرهایی هستند که امنیّت و احساس امنیّت را با تبیین آن‌ها می‌توان توضیح داد (گیدنز، ۱۳۸۵).
جانسون	سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی (با تأکید بر اعتماد اجتماعی)	به اعتقاد جانسون، برای ایجاد ارتباط، فرد باید بتواند فضایی آکنده از اعتماد را به‌وجود آورد تا ترس‌های خود و دیگری را از طرد و دفع شدن کاهش دهد و امید به پذیرش و حمایت و تأیید را ارتقا بخشد. اعتماد، خصیصه‌ی شخصیّتی ثابت و بدون تغییری نیست، بلکه جنبه‌ای از روابط است که مدام در حال تغییر است (امیرکافی، ۱۳۷۵: ۸۸). شواهد قابل توجّهی وجود دارد که ابراز گرمی و محبّت، حسن تفاهم دقیق و گرایش‌های همکاری‌جویانه حتّی در مواردی که تضادهایی حل‌نشدنی بین افراد وجود دارد، موجب افزایش اعتماد در رابطه‌ی انسانی می‌شود. شاید پذیرش، اوّلین و عمیق‌ترین عنصر در یک رابطه باشد. پذیرش، کلید کاهش اضطراب و ترس‌های مربوط به آسیب‌پذیر بودن است. بنابراین، با توجّه به نظریّه‌ی جانسون، هرچه میزان اعتماد اجتماعی در بین اعضای جامعه افزایش یابد و اعضای جامعه پذیرش بیش‌تری نسبت به یکدیگر داشته و دارای گرایش به همکاری و تفاهم با همدیگر باشند، ترس‌های مربوط به آسیب‌پذیر بودن از جمله ترس عدم امنیّت و احساس ناامنی کاهش خواهد یافت. به باور جانسون، پذیرش اعتماد به دیگران، کلید کاهش اضطراب و ترس از ناامنی است (همان: ۹۱).

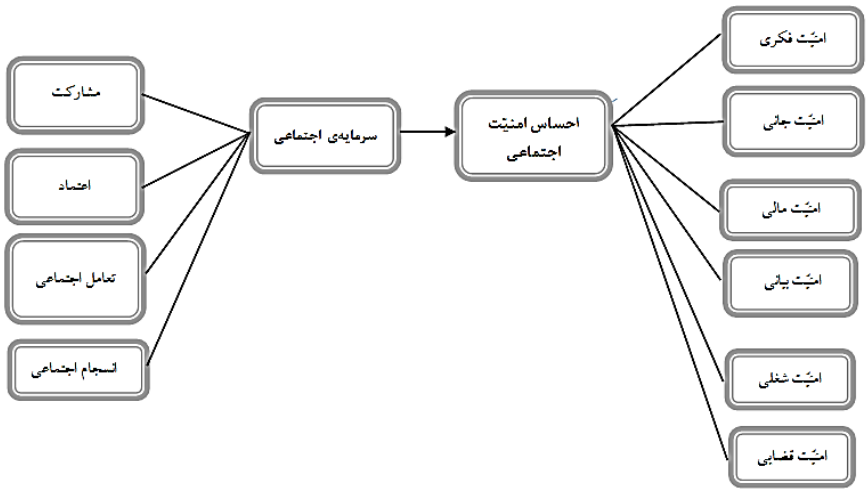
[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

ادامه جدول شماره‌ی دو- نظریّه‌های مرتبط با سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی

صاحب‌نظر	شاخص مورد بررسی	شرح مختصر نظریّه
چلبی	سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی (با تأکید بر اعتماد اجتماعی)	چلبی در مقام بسط نظریّه‌ی پارسونز، چهار بعد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی را برای نظم اجتماعی طرح می‌کند. از نظر وی بعد سیاست شامل پنج عنصر اصلی و در عین حال مرتبط با یکدیگر است که عبارتند از: زور، امنیّت، کنش عاطفی، کنش‌گران و رابطه‌ی اجباری. هم‌چنین از آن جا که نفع امنیّتی کنش‌گران مهمّ است، روابط بین آن‌ها جنبه‌ی سیاسی به خود می‌گیرد. او برای عنصر امنیّتی به‌عنوان یکی از شاخص‌های سیاست نیز چهار بعد امنیّت مالی، جانی، جمعی و فکری را مطرح می‌کند (چلبی، ۱۳۷۵: ۷۵). بنابراین بر اساس این تحلیل می‌توان چنین نتیجه گرفت که در صورت آسیب دیدن فرهنگ گروهی، به‌ویژه به دست گروهی دیگر، رابطه‌ی زور بین اعضای آن گروه‌ها حاکم می‌شود. در نتیجه‌ی چنین رابطه‌ای امنیّت جانی، مالی، فکری و جمعی مورد تهدید قرار می‌گیرد و در کل، میزان احساس امنیّت اجتماعی کاهش می‌یابد؛ در نتیجه، میزان اعتماد تعمیم‌یافته تقلیل پیدا می‌کند و این موضوع بر میزان سرمایه‌ی اجتماعی تأثیر منفی خواهد داشت؛ زیرا اعتماد و اعتماد تعمیم‌یافته یکی از ابعاد سرمایه‌ی اجتماعی تلقّی می‌شود و خود نیز با مشارکت اجتماعی که دیگر بعد اساسیِ سرمایه‌ی اجتماعی است، رابطه‌ی مستقیمی دارد.
رابرت ماندل	تهدید های امنیّت از بعد فرهنگی و اجتماعی	رابرت ماندل معتقد است بعد اجتماعیِ امنیّت در کنار ابعادی چون نظامی، اقتصادی و ... باید مورد توجّه قرار گیرد. به باور او اجتماع ذیل عنوان کلان «فرهنگ» و «روابط درون جامعه» در حوزه‌ی مطالعات امنیّتی مطرح شده و می‌تواند با تولید تهدید، بر وضعیّت امنیّتی بازیگر تأثیر منفی بگذارد. آن‌چه نگاه ماندل را متمایز می‌سازد، نوع تهدیدهایی است که او از منظر فرهنگ و اجتماع شناسایی کرده و از حیث ماهیّت و نوع کارکرد امنیّتی با عوامل تهدیدساز نظامی و اقتصادی یکسان نیست (افتخاری، ۱۳۹۱: ۲۵).

امنیّت اجتماعی پایدار در شرایطی شکل می‌گیرد که سرمایه‌ی اجتماعی به میزان بالایی وجود داشته باشد. هم‌بستگی مبتنی بر سرمایه‌ی اجتماعی، موجب توسعه‌ی سیاسی و اقتصادی نیز می‌شود و این دو، امنیّت اجتماعی را تحت‌تأثیر قرار می‌دهند؛ به‌عبارت دیگر، در جوامع توسعه‌یافته‌ی سیاسی و اقتصادی، جرایم و ناامنی‌های اجتماعی نیز کاهش می‌یابند. بنابراین امنیّت اجتماعی عمدتاً از طریق ابزارهای هنجاری نظیر اعتماد، ارزش‌ها و ... به شکل بهتری تأمین و ماندگار می‌شود (شفیعی و محقر، ۱۳۸۴).

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

شکل شماره‌ی یک- مدل مفهومی و نظری پژوهش

فرضیّه‌های پژوهش

فرضیّه‌ی اصلی

بین سرمایه‌ی اجتماعی دانشجویان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه وجود دارد. سرمایه‌ی اجتماعی بالای دانشجویان، احساس امنیّت آنان را افزایش می‌دهد.

فرضیّه‌های فرعی

بین مشارکت دانشجویان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه وجود دارد.

بین اعتماد دانشجویان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه وجود دارد.

بین تعامل اجتماعی دانشجویان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه وجود دارد.

بین انسجام اجتماعی دانشجویان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با توجّه به هدف آن، جزء تحقیقات بنیادی و بر اساس روش نیز از نوع تحقیقات هم‌بستگی است. هم‌چنین برحسب شیوه‌ی گردآوری داده‌ها (طرح تحقیق)، تحقیقی توصیفی به‌شمار می‌آید که به توصیف ویژگی‌های نمونه و سپس تعمیم این ویژگی‌ها به جامعه‌ی آماری

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

پرداخته است. تحقیقات توصیفی خود بر چند دسته‌اند که این پژوهش از نوع پیمایشی است. افزون بر این، پژوهش حاضر از لحاظ زمان جمع‌آوری داده‌ها، جزء پژوهش‌های مقطعی است و در آن از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. برای سنجش پایایی، نمونه‌ی اوّلیّه‌ای شامل ۳۰ پرسش‌نامه‌ی پیش‌آزمون اجرا گردید و سپس با تکیه بر نتایج آزمون پایایی و مقدار آلفای کرونباخ برای هریک از ابعاد (بالاتر از ۰/۷۰)که نشانه‌ی پایایی بالای ابزار تحقیق و هم‌بستگی درونی سؤالات و عبارت‌های هرکدام از متغیّرهاست، فرایند جمع‌آوری داده‌ها با اجرای پرسش‌نامه در بین نمونه‌ی ۳۷۰ نفری از دانشجویان، با شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای و تصادفی ساده‌ی سیستماتیک در سال ۱۳۹۵ در دانشگاه‌های شهر زنجان انجام شد. متغیّر سرمایه‌ی اجتماعی پس از بررسی اعتبار سازه، از ترکیب چهار مؤلّفه‌ی مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی و تعامل اجتماعی و احساس امنیّت نیز پس از بررسی اعتبار سازه، از حاصل ترکیب متغیّرهای امنیّت مالی، امنیّت فکری و روانی، امنیّت شغلی، امنیّت جانی، امنیّت بیانی و امنیّت قضایی ایجاد شده است.

یافته‌های پژوهش

جدول شماره‌ی سه، به تبیین متغیّرهای زمینه‌ای پژوهش و رابطه‌ی متغیّرهای زمینه‌ای با احساس امنیّت، به صورت توصیفی و استنباطی پرداخته است. بر این اساس، حدود ۶۴ درصد از پاسخ‌گویان را زنان دانشجو و ۳۶ درصد را نیز مردان دانشجو تشکیل داده‌اند. حدود ۶۶ درصد از پاسخ‌گویان در سنین پایین‌تر از ۲۵ سالگی مشغول به تحصیل بوده و ۶۷ درصد از دانشجویان مجرّد و ۳۳ درصد نیز متأهّل بوده‌اند. ۷۱ درصد از پاسخ‌گویان، نوع منزل مسکونی را «سایر» انتخاب کرده‌اند که اکثریّت قریب به اتّفاق آن‌ها در خوابگاه‌های دانشجویی سکونت داشته‌اند. سهم ۲۸ درصدی دانشجویانِ مورد بررسی از اشتغال نشان می‌دهد که بخش قابل توجّهی از آن‌ها با وجود تحصیل، به اشتغال نیز می‌پرداخته‌اند. حدود ۸۷ درصد از پاسخ‌گویان در مقطع کارشناسی و ۱۱ درصد نیز در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل بوده‌اند. ۵۵ درصد از پاسخ‌گویان میزان درآمد خانواده‌ی خود را کم‌تر از یک میلیون و پانصد هزار تومان بیان کرده و ۲۲ درصد از آن‌ها نیز درآمدی بالاتر از دو میلیون و پانصد هزار تومان داشته‌اند.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی سه- بررسی رابطه‌ی متغیّرهای زمینه‌ای با احساس امنیّت اجتماعی

نام متغیّر	طبقه‌بندی	فراوانی	فراوانی نسبی	میانگین احساس امنیّت	نوع آزمون	کمیّت آماره	سطح معنی‌داری
جنس	مرد	**۱۳۲**	**۳۶/۱**	**۷۷/۲**	آزمون T	**۰/۵۴۱**	**۰/۵۸۹**
	زن	**۲۳۴**	**۶۳/۹**	**۷۶/۴**			
سن	کم‌تر از ۲۰	**۱۵۲**	**۴۱/۳**	**۸۰/۱۲**	آزمون F	**۸**	**۰/۰۰**
	۲۰-۲۵	**۹۴**	**۲۵/۵**	**۷۸/۸**			
	۲۵-۳۰	**۴۳**	**۱۱/۷**	**۷۴/۵**			
	بالاتر از ۳۰	**۷۹**	**۲۱/۵**	**۷۰/۵**			
وضعیّت تأهّل	مجرّد	**۲۴۲**	**۶۷**	**۷۸.۷۷**	آزمون T	**۴/۷۸**	**۰/۰۰**
	متأهّل	**۱۱۹**	**۳۳**	**۷۲.۴۲**			
نوع منزل مسکونی	شخصی	**۲۸**	**۷/۷**	**۸۲/۲**	آزمون F	**۱۰/۲**	**۰/۰۰**
	استیجاری	**۶۵**	**۱۸**	**۷۲/۵**			
	سازمانی	**۱۱**	**۳**	**۷۴/۵**			
	سایر	**۲۵۸**	**۷۱/۳**	**۷۷/۲**			
وضعیّت اشتغال	شاغل	**۱۰۲**	**۲۷/۹**	**۷۱/۲**	آزمون T	**۵/۲۹**	**۰/۰۰**
	غیرشاغل	**۲۶۴**	**۷۲/۱**	**۷۸/۸**			
مقطع تحصیلی	کاردانی	**۵**	**۱/۵**	**۷۳/۲**	آزمون F	**۴/۲۸**	**۰/۰۰**
	کارشناسی	**۲۹۴**	**۸۷/۲**	**۷۶/۵**			
	کارشناسی ارشد و بالاتر	**۳۸**	**۱۱/۳**	**۷۲/۱**			
میزان درآمد	کم‌تر از ۱۵۰۰۰۰۰	**۱۳۸**	**۵۵/۶**	**۷۸/۲۲**	آزمون F	**۷/۵۵**	**۰/۰۰**
	۱۵۰۰۰۰۰- ۲۵۰۰۰۰۰	**۵۵**	**۲/۲**	**۷۰/۷۶**			
	بالاتر از ۲۵۰۰۰۰۰	**۵۵**	**۲۲/۲**	**۷۳/۹**			

نتایج بررسی رابطه‌ی بین متغیّرهای زمینه‌ای و میانگین احساس امنیّت نشان‌دهنده‌ی آن است که بین زنان و مردان تفاوت معنی‌داری از نظر احساس امنیّت وجود نداشته است. تفاوت بسیار کم میانگین نمره‌ی احساس امنیّت بین دو جنس، این امر مهم را از منظر توصیفی نشان می‌دهد. سنّ دانشجویان یکی از مهم‌ترین متغیّرهایی است که تأثیر معنی‌داری در احساس امنیّت دارد. مقدار کمیّت آماره F (۸) و سطح معنی‌داری (۰/۰۰) این امر مهم را نشان می‌دهد. نکته‌ی قابل توجّه آن است که با افزایش سن، احساس امنیّت دانشجویان کاهش می‌یابد؛ به‌طوری که میانگین نمره‌ی

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

احساس امنیّت در بین دانشجویان زیر ۲۰ سال برابر با ۸۰/۱۲ ، دانشجویان ۲۰ تا ۲۵ سال برابر با ۷۸/۸، ۲۵ تا ۳۰ سال برابر با ۷۴/۵ و بالاتر از ۳۰ سال برابر با ۷۰/۵ است.

متوسّط احساس امنیّت در میان دانشجویان متأهّل (۷۲/۴) کم‌تر از دانشجویان مجرّد (۷۸/۷۷) بوده و این تفاوت از نظر آماری معنی‌دار است. هم‌چنین، تفاوت قابل ملاحظه‌ای از نظر میانگین نمره‌ی احساس امنیّت، بین دانشجویانی که در الگوهای مختلف سکونت زندگی می‌کنند، وجود دارد؛ به‌عبارتی، احساس امنیّت دانشجویانی که در منازل شخصی سکونت دارند (۸۲/۲)، بالاتر از دانشجویانی است که در منازل استیجاری زندگی می‌کنند (۷۲/۵).

دانشجویان غیرشاغل (۷۸/۸) احساس امنیّت بالاتری نسبت به دانشجویان شاغل (۷۱/۲) دارند. کمّیّت آماره T (۵/۲۹) و سطح معنی‌داری پایین‌تر از ۰/۰۵ حاکی از معنی‌دار بودن این رابطه است. نتایج بررسی رابطه‌ی بین مقطع تحصیلی و سطح احساس امنیّت نشان می‌دهد که احساس امنیّت در بین دانشجویان کارشناسی با میانگین نمره‌ی ۷۶/۵ در مقایسه با سایر دانشجویان، در سطح بالاتری قرار دارد. کمّیّت آماره F (۴/۲۸) و سطح معنی‌داری آزمون (۰/۰۰) بیانگر معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان است.

بررسی رابطه‌ی میزان درآمد خانواده به‌عنوان یکی از مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اقتصادی با سطح امنیّت دانشجویان، نشان‌دهنده‌ی معنی‌داری آن در سطح ۹۹ درصد اطمینان است. می‌توان به رابطه‌ی معکوس میان سرمایه‌ی اقتصادی و سطح احساس امنیّت اذعان داشت؛ به‌عبارتی، دانشجویانی که از میزان درآمد خانواده یا سطح اقتصادی بالاتری برخوردارند (با میزان درآمد بالاتر از یک میلیون و پانصد هزار تومان در ماه)، در مقایسه با دانشجویانی که دارای سطح درآمدی پایین‌تری هستند (با میزان درآمد کم‌تر از یک میلیون و پانصد هزار تومان در ماه)، سطح احساس امنیّت پایین‌تری دارند. کمّیّت آماره آزمون F (۷/۵۵) که با استفاده از آزمون آنالیز واریانس انجام شده و سطح معنی‌داری پایین‌تر از ۱ درصد، حاکی از وجود ارتباط معنی‌دار آماری با سطح اطمینان بالاست.

جدول شماره‌ی چهار، هم‌بستگی بین مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت را نشان می‌دهد. متغیّر سرمایه‌ی اجتماعی پس از بررسی اعتبار سازه، از ترکیب چهار مؤلّفه‌ی مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی، اعتماد اجتماعی و تعامل اجتماعی و متغیّر احساس امنیّت نیز پس از بررسی اعتبار سازه، از حاصل ترکیب متغیّرهای امنیّت مالی، امنیّت فکری و روانی، امنیّت شغلی، امنیّت جانی، امنیّت بیانی و امنیّت قضایی ایجاد شده است. مقدار ضریب هم‌بستگی بین سرمایه‌ی

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

اجتماعی و احساس امنیّت (۰/۳۲) نشان می‌دهد که بین این دو متغیّر، هم‌بستگی معنی‌داری وجود دارد؛ به‌عبارتی، با افزایش سطح سرمایه‌ی اجتماعی دانشجویان، زمینه‌ی افزایش سطح احساس امنیّت آنان فراهم می‌گردد. شدّت این هم‌بستگی، متوسّط ارزیابی می‌شود. مشارکت اجتماعی به‌عنوان یکی از مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی با ضریب ۰/۲۸، هم‌بستگی معنی‌داری با احساس امنیّت دانشجویان دارد؛ به‌عبارت دیگر، افزایش سطح مشارکت اجتماعی دانشجویان، به افزایش سطح احساس امنیّت آنان منجر می‌گردد. اعتماد اجتماعی یکی از مهم‌ترین مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی است که با ضریب ۰/۳۶، هم‌بستگی معنی‌داری با احساس امنیّت دانشجویان دارد؛ این امر بدین معناست که ارتقای سطح اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان، افزایش سطح احساس امنیّت آن‌ها را در پی خواهد داشت. اگرچه مؤلّفه‌ی انسجام اجتماعی در مقایسه با سایر مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی هم‌بستگی پایینی با احساس امنیّت اجتماعی دارد، امّا معنی‌داری ضریب هم‌بستگی این مؤلّفه با متغیّر احساس امنیّت (۰/۱۶) نشان می‌دهد که انسجام اجتماعی از مهم‌ترین عوامل اثرگذار در احساس امنیّت است و با افزایش انسجام اجتماعی، زمینه‌ی افزایش احساس امنیّت فراهم می‌شود. متغیّر تعامل اجتماعی نیز به‌عنوان آخرین مؤلّفه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی، هم‌بستگی معنی‌داری با متغیّر احساس امنیّت دانشجویان ندارد.

جدول شماره‌ی چهار- بررسی هم‌بستگی بین مؤلّفه‌های سرمایه‌ی اجتماعی و احساس امنیّت

		متغیّر وابسته: احساس امنیّت	
متغیّرهای مستقل	سرمایه‌ی اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۲
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰
	مشارکت اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۲۲۸
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰
	اعتماد اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۶۳
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰
	تعامل اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۰۶
		سطح معنی‌داری	۰/۱۱۷
	انسجام اجتماعی	ضریب هم‌بستگی	۰/۱۶
		سطح معنی‌داری	۰/۰۰

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

نتایج فرضیّه‌های مورد بررسی

جدول شماره‌ی پنج- بررسی وضعیّت آزمون فرضیّه‌های تحقیق

فرضیّه	نوع آزمون	روش آماری آزمون	مقدار ضریب	سطح معنی‌داری مورد قبول در علوم اجتماعی	سطح معنی‌داری آزمون	وضعیت تأیید یا عدم تأیید فرضیّه
بین سرمایه‌ی اجتماعی جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۲	۰/۰۵	۰/۰۰	تأیید
بین سرمایه‌ی اقتصادی جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	-۰/۱۸	۰/۰۵	۰/۰۰	تأیید
بین مشارکت جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	۰/۲۳	۰/۰۵	۰/۰۰	تأیید
بین اعتماد جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	۰/۳۶	۰/۰۵	۰/۰۰	تأیید
بین تعامل اجتماعی جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۱۱۷	عدم تأیید
بین انسجام اجتماعی جوانان و احساس امنیّت اجتماعی آنان، رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.	پارامتریک	ضریب هم‌بستگی	۰/۱۶	۰/۰۵	۰/۰۰	تأیید

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

تحلیل چندمتغیّره

رگرسیون چندمتغیّره

در این جا برای هر مدل، یک آزمون تحلیل واریانس انجام شده و سطح معنی‌داری مربوط ارائه گردیده است. نتایج بیانگر آن است که همه‌ی مدل‌های ارائه‌شده، از معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان برخوردار بوده و مدل‌های موجود قابل قبول هستند؛ به بیانی دیگر، نتایج نشان می‌دهد که در هر مرحله، ویژگی‌های ارائه‌شده به‌طور معنی‌داری در مدل رگرسیونی سهیم‌اند.

جدول شماره‌ی شش- تحلیل چندمتغیّره‌ی (رگرسیون چندمتغیّره‌ی) احساس امنیّت اجتماعی

		مدل ۱			مدل ۲			مدل ۳		
		ضریب استاندارد	آماره T	سطح معنی‌داری	ضریب استاندارد	آماره T	سطح معنی‌داری	ضریب استاندارد	آماره T	سطح معنی‌داری
متغیرهای مستقل	سرمایه‌ی اجتماعی	۰/۳۳	۴/۹۶	۰/۰۰	۰/۳۴	۵/۲	۰/۰۰	۰/۳۳	۵/۱۴	۰/۰۰
	وضعیّت اشتغال				-۰/۲۱	۳/۱۶	۰/۰۰۲	-۰/۱۹	۲/۹۴	۰/۰۰۴
	سرمایه‌ی اقتصادی							-۰/۱۳۴	۲/۱	۰/۰۴
ویژگی‌های مدل رگرسیونی	ضریب هم‌بستگی چندگانه	۰/۳۳			۰/۳۹			۰/۴۱		
	ضریب تبیین	۰/۱			۰/۱۵			۰/۱۷		
	ضریب تبیین تعدیل‌شده	۰/۱			۰/۱۴			۰/۱۶		
	خطای استاندارد برآورد	۱۱/۳۳			۱۱/۰۸			۱۱		

نکته‌ی دیگری که باید درباره‌ی مدل‌ها مدّنظر داشت، آن است که آیا مدل‌های ارائه‌شده از قدرت یا نیکویی برازش مناسبی برخوردار هستند یا خیر؟

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جدول شماره‌ی هفت- برآورد نیکویی برازش مدل‌های ارائه‌شده‌ی رگرسیونی درباره‌ی احساس امنیّت اجتماعی

		مجموع مجذورات	درجه‌ی آزادی	میانگین مجذورات	کمیّت F	سطح معنی‌داری
مدل ۱	رگرسیون	۳۱۵۶/۶۲۶	۱	۳۱۵۶/۶۲۶	۲۴/۵۸۵	۰/۰۰۰
	باقیمانده‌ی	۲۶۱۹۲/۶۷۵	۲۰۴	۱۲۸/۳۹۵		
	کل	۲۹۳۴۹/۳۰۱	۲۰۵			
مدل ۲	رگرسیون	۴۳۸۵/۶۶۰	۲	۲۱۹۲/۸۳۰	۱۷/۸۳۲	۰/۰۰۰
	باقیمانده‌ی	۲۴۹۶۳/۶۴۱	۲۰۳	۱۲۲/۹۷۴		
	کل	۲۹۳۴۹/۳۰۱	۲۰۵			
مدل ۳	رگرسیون	۴۹۰۲/۲۶۰	۳	۱۶۳۴/۰۸۷	۱۳/۵۰۲	۰/۰۰۰
	باقیمانده‌ی	۲۴۴۴۷/۰۴۱	۲۰۲	۱۲۱/۰۲۵		
	کل	۲۹۳۴۹/۳۰۱	۲۰۵			

تبیین؛ تحلیل مسیر

در ادامه‌ی رگرسیون چندمتغیّره و برای آزمون روابط علّی بین متغیّرها، استفاده از تحلیل مسیر مناسب است. تحلیل مسیر برای آزمون مدل‌های علّی به‌کار می‌رود.

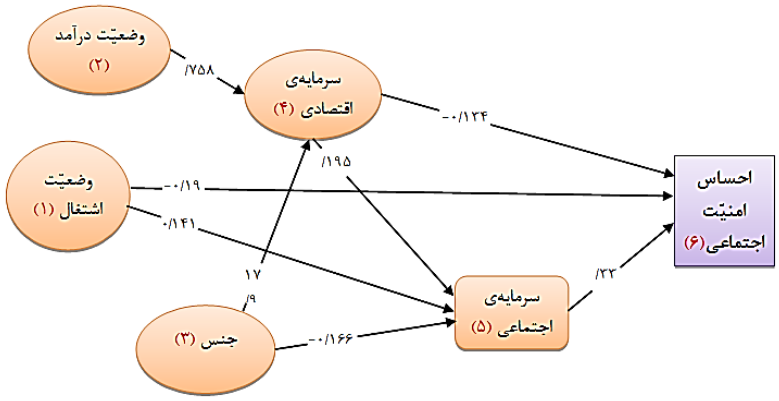
در مدل ارائه‌شده می‌توان به مکانیزم اثرگذاری و روابط علّی بین متغیّرها پی برد و مجموع اثر هر متغیّر مستقل را بر متغیّر وابسته محاسبه نمود که نتایج این کار در جدول مربوط ارائه شده است. برای به‌دست آوردن مجموع اثر هر متغیّر باید اثر مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها را محاسبه و با هم جمع کرد. بنابراین، تحلیل مسیر مشخّص می‌کند که اثر هر متغیّر تا چه حد مستقیم و تا چه حد غیرمستقیم است. اثر مستقیم هر متغیّر مستقل بر متغیّر وابسته، همان وزن بتا یا ضریب استاندارد رگرسیونی است که پیش‌تر در قسمت رگرسیون محاسبه شده و در این جا نیز روی فلش‌های مربوط قابل مشاهده است. برای محاسبه‌ی اثرات غیرمستقیم باید ضرایب هر مسیر را در یکدیگر ضرب و با هم جمع کرد تا مجموع اثر غیرمستقیم به‌دست آید. کلّ اثر علّی نیز از جمع اثر مستقیم و اثرات غیرمستقیم حاصل می‌شود. شیوه‌ی محاسبه‌ی اثرات علّی در جدول مربوط به‌روشنی نشان داده شده و نیز مشخّص است که مسیرهای ترسیم‌شده بر اساس مدل ۳ یا همان مدل نهایی رگرسیون ایجاد گردیده است. با توجّه به این توضیحات، اکنون به تشریح مدل ارائه‌شده می‌پردازیم.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

مسیرهای اثرگذاری متغیّرهای مستقل بر احساس امنیّت اجتماعی در نمودار شماره‌ی یک نشان داده شده است. از بین متغیّرهای وارد شده در معادلات رگرسیونی، پنج متغیّر - چه به صورت مستقیم و چه به صورت غیرمستقیم- بر حمایت عاطفی اثر داشته‌اند. همان‌گونه که در تحلیل‌های چندمتغیّره مشاهده شد، سه متغیّر (سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی اقتصادی و وضعیّت اشتغال) به صورت مستقیم و دو متغیّر دیگر (وضعیّت درآمد و جنس) نیز صرفاً به صورت غیرمستقیم، بر احساس امنیّت اجتماعی اثرگذار بوده‌اند. ضرایب مربوط در قسمت تحلیل رگرسیونی و نیز در جدول شماره‌ی هشت که مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم محاسبه شده، قابل مشاهده هستند. با توجّه به مفروضات تحقیق و مبانی نظری ارائه‌شده، سرمایه‌ی اجتماعی و سرمایه‌ی اقتصادی به‌عنوان متغیّرهای وابسته‌ی میانی در نظر گرفته شده‌اند. البتّه بین این دو نیز رابطه‌ی دیگری در نظر گرفته شده و سرمایه‌ی اقتصادی به‌عنوان پیش‌بین سرمایه‌ی اجتماعی مدّنظر قرار گرفته است. به این ترتیب، سرمایه‌ی اقتصادی علاوه بر این که به صورت مستقیم بر احساس امنیّت اجتماعی اثر می‌گذارد، به صورت غیرمستقیم و از طریق سرمایه‌ی اجتماعی نیز بر آن اثرگذار است. نکته‌ی قابل ذکر آن است که این دو مسیر همدیگر را خنثی می‌سازند؛ به‌عبارتی، اثرات غیرمستقیم موجب می‌شود که مجموع اثر این متغیّر بر احساس امنیّت اجتماعی کاهش یابد. اگرچه سرمایه‌ی اجتماعی به‌طور مستقیم اثر منفی بر احساس امنیّت اجتماعی می‌گذارد، اما از سوی دیگر موجب افزایش سرمایه‌ی اجتماعی می‌شود که خود باعث ارتقای امنیّت اجتماعی می‌گردد. موضوع یاد شده، درباره‌ی متغیّر جنس نیز صادق است. با توجّه به پاسخ اعضای نمونه، مردان در مقابل زنان از سرمایه‌ی اجتماعی پایین‌تر و سرمایه‌ی اقتصادی بالاتری برخوردارند، امّا اثرات کلّ جنس بر سرمایه‌ی اجتماعی به صورت منفی است؛ به این معنا که مردان در مقابل زنان، در مجموع احساس امنیّت اجتماعی کم‌تری ابراز داشته‌اند. درباره‌ی وضعیّت اشتغال باید گفت این متغیّر تنها متغیّر زمینه‌ای است که اثر مستقیمی بر احساس امنیّت اجتماعی دارد و از طریق متغیّر سرمایه‌ی اجتماعی نیز دارای اثر غیرمستقیمی بر احساس امنیّت اجتماعی است. نتیجه‌ی نهایی اثرات کلّ تک‌تک متغیّرها نشان می‌دهد که سرمایه‌ی اجتماعی هم‌چنان مهم‌ترین و مؤثّرترین متغیّر اثرگذار بر احساس امنیّت اجتماعی است. اثرات غیرمستقیم وضعیّت اشتغال و سرمایه‌ی اقتصادی به گونه‌ای است که اگرچه سهم اثرات مستقیم آن‌ها کاهش می‌یابد، این کاهش برای سرمایه‌ی اجتماعی بیش از وضعیّت اشتغال است و به همین سبب، مجموع اثرگذاری آن کم‌تر می‌شود. بحث دقیق‌تر و

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جزئی‌تر درباره‌ی این موضوع را می‌توان در نمودار شماره‌ی یک و جدول شماره‌ی هشت، مشاهده کرد.

نمودار شماره‌ی یک- نمودار و ضرایب مسیر متغیّرهای مستقل اثرگذار بر احساس امنیّت اجتماعی

جدول شماره‌ی هشت- محاسبه‌ی اثرات مستقیم و غیرمستقیم متغیّرهای مستقل بر احساس امنیّت اجتماعی

مدل	اثر مستقیم (۱)	اثرات غیرمستقیم		مجموع اثرات (۳)=(۲)+(۱)
		مسیرها و ضرایب مربوط	مجموع (۲)	
سرمایه‌ی اجتماعی	۰/۳۳	-	-	۰/۳۳
سرمایه‌ی اقتصادی	-۰/۱۳۴	۴ ← ۵ ← ۶ = (۰/۱۹۵) × (۰/۳۳)	۰/۰۶۴۳	-۰/۰۶۹۶
وضعیّت اشتغال	-۰/۱۹	۱ ← ۵ ← ۶ = (۰/۱۴۱) × (۰/۳۳)	۰/۰۴۶۵	-۰/۱۴۳
وضعیّت درآمد	-	۲ ← ۴ ← ۶ = (۰/۷۵۸) × (-۰/۱۳۴) ۲ ← ۴ ← ۵ ← ۶ = (۰/۷۵۸) × (۰/۱۹۵) × (۰/۳۳)	-۰/۱۰۱۵ ۰/۰۴۸۹	-۰/۰۵۲
جنس	-	۳ ← ۵ ← ۶ = (-۰/۱۶۶) × (۰/۳۳)	-۰/۰۵۴۸	-۰/۰۵۴۸

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در این پژوهش با مرور ادبیّات موجود در زمینه‌ی رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی، به روابط میان آن‌ها پرداخته شده است. بر اساس یافته‌های تحقیق هرچه اعتماد اجتماعی در بین دانشجویان بیش‌تر باشد، احساس امنیّت نیز ارتقا خواهد یافت. بنابراین در تحقیق حاضر، این فرضیّه مورد تأیید قرار گرفته است. در همین راستا، به‌منظور بسترسازی برای اعتماد و به تبع آن افزایش احساس امنیّت، معماران فرهنگی و برنامه‌ریزان اجتماعی می‌توانند با تقویت پایه‌های اعتماد بنیادین در میان افراد، اعتماد عام را در بین مردم افزایش دهند و از این طریق احساس امنیّت را نیز تقویت کنند. در واقع، برآورده شدن بیش‌تر نیازهای مهمّ آدمی - حتّی نیازهای زیستی- به نوعی تابع میزان امنیّت است. عموم صاحب‌نظران بر این باورند که میزان احساس امنیّت در جامعه، به اندازه‌ی وجود آن اهمّیّت دارد. واکنش‌هایی که فرد در جامعه در قبال عدم امنیّت بروز خواهد داد، تابع میزان دریافت و ادراک او از امنیّت خواهد بود؛ بنابراین احساس امنیّت، متغیّری کلیدی در این زمینه محسوب می‌شود. از سوی دیگر، آگاهی شهروندان جامعه از میزان احساس آسایش، آرامش، عدالت و امنیّت و فراهم آوردن زمینه‌های شکل‌گیری و بسط احساس امنیّت و آرامش خاطر در آن‌ها، از اولویّت‌های برنامه‌ریزان پیشرفت فرهنگی و اجتماعی خواهد بود. از این رو، توجّه به وضعیّت مقوله‌ی احساس امنیّت اجتماعی در جامعه و به‌ویژه توجّه به نقش گسترده‌ی سرمایه‌ی اجتماعی در تبیین میزان احساس امنیّت اجتماعی که اثری غیرقابل انکار در تقویت و تربیت روحیّه‌ی پیشرفت و توسعه‌ی اجتماعی و فرهنگی در نسل آینده - به‌عنوان یکی از بازوان توسعه‌ی همه‌جانبه‌ی آن جامعه- دارد، ضروری به‌نظر می‌رسد.

یکی از مباحث مهم در زمینه‌ی افزایش احساس امنیّت، مشارکت اجتماعی است که امروزه همه‌ی جوامع برای این مقوله اهمّیّت بسیاری قائل هستند. جامعه در صورتی پویا و زنده است که در آن، افراد در امور مختلف مشارکت داده شوند و همه احساس کنند که در تعیین سرنوشت جامعه‌ی خود دخیل هستند. هنگامی که این احساس ایجاد شود، همه‌ی پیامدها و هزینه‌های هر عملی قابل تحمّل خواهد بود. در نتیجه، نوعی همدلی به‌وجود خواهد آمد؛ همه احساس همذات‌پنداری خواهند داشت و این احساس در وجودشان شکل خواهد گرفت که جامعه‌ی آن‌ها از امنیّت زیادی برخوردار است؛ ضمن آن که به صورت درونی احساس مسؤولیّت خواهند کرد. برنامه‌ریزی دانشگاه‌ها از جمله تشکیل گروه‌ها و انجمن‌های متنوّع فرهنگی و هنری با مشارکت

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

داوطلبانه و شرکت دادن آن‌ها در برنامه‌ها می‌تواند موجب افزایش سرمایه‌ی اجتماعی و به دنبال آن، افزایش احساس امنیّت اجتماعی در جامعه شود.

در زمینه‌ی انسجام اجتماعی در جامعه‌ی دانشجویی به‌عنوان قشر جوان و پیشروی که آینده‌ی جامعه را رقم خواهند زد، باید در قالب برنامه‌ریزی مناسب به راهکارهای ارتقای انسجام اجتماعی اندیشید و از ایجاد فضای تنش و تفرقه پرهیز کرد. یکی از راهکارها، ایجاد فضای صمیمی در بین دانشجویان با برگزاری اردوهای فرهنگی و هنری است .

آن‌چه از مجموع روابط و مدل‌های ارائه‌شده برمی‌آید، آن است که متغیّرهای اثرگذار بر احساس امنیّت اجتماعی، متفاوت و متعدّد هستند که برخی از آن‌ها در این مطالعه مورد توجّه قرار گرفته‌اند. در بررسی انجام‌گرفته، متغیّرهای مستقل شامل سرمایه‌ی اجتماعی، سرمایه‌ی اقتصادی و ویژگی‌های فردی یا جمعیّت‌شناختی، وارد معادلات مربوط شدند، امّا نتایج نشان داده که برخی از متغیّرها دارای اثرگذاری (مستقیم و غیرمستقیم) نیستند یا اثر آن‌ها به صورتی است که در این بررسی دیده نشده است. از میان متغیّرهای سطح فردی فقط وضعیّت اشتغال دانشجویان اثرگذار بوده است؛ بدین صورت که تأثیری منفی بر احساس امنیّت اجتماعی دارد. سرمایه‌ی اجتماعی، متغیّر بسیار مهمّی در بروز احساس امنیّت اجتماعی دانشجویان است و نتایج تحلیل‌ها نیز نشان داده که از بین کلّ متغیّرهای پیش‌بین احساس امنیّت اجتماعی، سرمایه‌ی اجتماعی بیش‌ترین سهم و اثرگذاری را دارد و این اثر با وجود کنترل همه‌ی متغیّرهای دیگر است. بدین ترتیب، یکی از فرضیّه‌های اصلی تحقیق تأیید می‌شود. فرضیّه‌ی دیگر یعنی اثرگذاری سرمایه‌ی اقتصادی بر احساس امنیّت اجتماعی نیز تأیید شد و یافته‌ها نشان داده که یکی از پیش‌بین‌های مؤثّر بر احساس امنیّت اجتماعی در دانشجویان، سرمایه‌ی اقتصادی است. البتّه همان‌گونه که مشاهده شد، اثرگذاری آن به صورت منفی یا معکوس است؛ بدین معنا که افزایش سرمایه‌ی اقتصادی، ناامنی اجتماعی بیش‌تری را به همراه دارد. این نکته درباره‌ی وضعیّت اشتغال نیز صادق است و افراد شاغل، سطح ناامنی اجتماعی بیش‌تری دارند. این مباحثِ مطرح‌شده، درباره‌ی اثرات مستقیم متغیّرها بر احساس امنیّت اجتماعی بوده است، امّا اثرات غیرمستقیم متغیّرها نیز می‌تواند مهم باشد. همان‌طور که در بحث مدل‌یابی علّی (تحلیل مسیر) مشاهده شد، برخی از متغیّرها تنها به صورت غیرمستقیم اثرگذار هستند که دو متغیّر جنس و وضعیّت درآمد فرد از این دسته‌اند. اثرات غیرمستقیم متغیّرهای دیگر که در مدل نهایی مدّنظر قرار گرفته‌اند، به گونه‌ای بوده که سهم اثرات مستقیم آن‌ها را کاهش داده است و در واقع اثر کلّ آن‌ها، کم‌تر از اثرات مستقیم آن‌ها برآورد می‌شود.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

منابع

۱. اختر محقّقی، مهدی (۱۳۸۵) سرمایه‌ی اجتماعی، بی‌جا: مؤلّف.

۲. ادواردز، رابرت و فولی، مایکل (۱۳۸۴) «جامعه‌ی مدنی و سرمایه‌ی اجتماعی؛ فراتر از آرای پوتنام»، سرمایه‌ی اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه، ترجمه‌ی افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.

۳. ازکیا، مصطفی و غفّاری، غلامرضا (۱۳۸۳) توسعه‌ی روستایی با تأکید بر جامعه‌ی روستایی ایران، تهران: نی.

۴. افتخاری، اصغر (۱۳۹۱) «مبانی و مسائل امنیّت اجتماعی، رویکرد ایرانی»، پژوهش‌نامه‌ی امنیّت اجتماعی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

۵. افروغ، عماد (۱۳۸۷) «خرده‌فرهنگ‌ها، مشارکت و وفاق اجتماعی»، مجموعه‌مقالات وفاق اجتماعی و فرهنگ عمومی، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.

۶. افشار، زین‌العابدین (۱۳۸۵) «امنیّت اجتماعی زنان در شهر تهران»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

۷. اکبری، امین (۱۳۸۳) نقش سرمایه‌ی اجتماعی در مشارکت سیاسی و اجتماعی، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

۸. بیات، بهرام (۱۳۸۸) «بررسی عوامل مؤثّر بر امنیّت اجتماعی شهروندان تهران (با تأکید بر رسانه‌های جمعی، عملکرد پلیس و بروز جرایم)»، انتظام اجتماعی، سال اوّل، شماره‌ی ۱، صص ۳۳-۵۱.

۹. بیرو، آلن (۱۳۶۶) فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه‌ی باقر ساروخانی، تهران: کیهان.

۱۰. تقی‌لو، فرامرز (۱۳۸۵) «رابطه‌ی بین سرمایه‌ی اجتماعی و امنیّت اجتماعی»، فصلنامه‌ی مطالعات راهبردی، شماره‌ی ۳۲، صص ۲۳۹-۲۵۸.

۱۱. چلبی، مسعود و مبارکی، محمّد (۱۳۸۴) «تحلیل رابطه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی و جرم در سطح خرد و کلان»، مجلّه‌ی جامعه‌شناسی ایران، دوره‌ی ششم، شماره‌ی ۲، صص ۲-۴۴.

۱۲. حسینی، حسین (۱۳۸۶) «احساس امنیّت، تأمّلی نظری بر پایه‌ی یافته‌های پژوهشی»، فصلنامه‌ی امنیّت، سال پنجم، شماره‌ی ۴، صص ۷-۵۱.

۱۳. حقیقتیان، منصور؛ صنعت‌خواه، علیرضا؛ معین‌الدینی، جواد و شیری امین‌لو، شیرین (۱۳۹۱) «بررسی رابطه‌ی میان سرمایه‌ی اجتماعی (بر اساس تفکیک سرمایه‌ی اجتماعی درون‌گروهی و ارتباطی) و احساس امنیّت در شهر تهران»، فصلنامه‌ی مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، سال سوم، شماره‌ی ۶، صص ۳۷-۵۶.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

۱۴. خوش‌فر، غلامرضا (۱۳۸۲) «بررسی مشارکت مردم در ایجاد، حفظ و گسترش امنیّت اجتماعی مراکز شهرستان‌های استان مازندران»، مجموعه‌مقالات همایش امنیّت اجتماعی، معاونت اجتماعی، جلد ۳، صص ۱۳۴-۱۴۵.

۱۵. ذاکری هامانه، راضیه (۱۳۹۰) «بررسی میزان احساس امنیّت اجتماعی و عوامل اجتماعی مؤثّر بر آن (مطالعه‌ی موردی: شهر یزد»، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی جامعه‌شناسی، دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه یزد.

۱۶. سیف‌الدینی، فرانک؛ عیوضلو، داود و ریکا، جهانبخش (۱۳۹۲) «سرمایه‌ی اجتماعی و تأثیر آن بر احساس امنیّت (مطالعه‌ی موردی: شهرستان کوهدشت)»، فصلنامه‌ی مطالعات و برنامه‌ریزی شهری، شماره‌ی ۱، صص ۸۹-۱۱۲.

۱۷. شفیعی، حسن و محقر، علی (۱۳۸۶) «بررسی وضعیّت موجی امنیّت اجتماعی در کتاب‌های پایه‌ی ابتدایی و ارائه‌ی راهکارهایی برای نیل به وضعیّت مطلوب»، مجموعه‌مقالات همایش امنیّت اجتماعی، شماره‌ی ۱، جلد ۳، صص ۲۹-۵۱.

۱۸. فیروزآبادی، سیّد احمد و ایمانی جارجرمی، حسین (۱۳۸۵) «سرمایه‌ی اجتماعی و توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی در کلان‌شهر تهران»، رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره‌ی ۲۳، صص ۱۹۷-۲۲۴.

۱۹. گروسی، سعیده؛ میرزایی، جلال و شاهرخی، احسان (۱۳۸۵) «بررسی رابطه‌ی اعتماد اجتماعی و احساس امنیّت»، فصلنامه‌ی دانش انتظامی، سال نهم، شماره‌ی ۲، صص ۲۶-۳۹.

۲۰. مدیری، آتوسا (۱۳۸۵) «جرم، خشونت و احساس امنیّت در فضاهای عمومی شهر»، رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره‌ی ۲۲، صص ۱۱-۲۸.

۲۱. معین، محمّد (۱۳۷۵) فرهنگ فارسی، جلد ۱، تهران: امیرکبیر.

۲۲. ناجا (۱۳۸۳) بررسی میزان احساس امنیّت در بین حاشیه‌نشینان تهران بزرگ به تفکیک مناطق، تهران: معاونت اجتماعی و ارشاد ناجا.

۲۳. نادری، حمدالله؛ جاهد، محمّدعلی و شیرزاده، میهن‌دخت (۱۳۸۹) «بررسی رابطه‌ی احساس امنیّت اجتماعی و سرمایه‌ی اجتماعی در شهر اردبیل»، فصلنامه‌ی مطالعات امنیّت اجتماعی، شماره‌ی ۲۱، صص ۵۹-۸۹.

24. Boisot, M (1995) **information space: a framework for learning n organizations, institutions and culture**. London: Routledge.

25. Coleman, J.S (1988) "Social Capital in the Creation of Human Capital", **American Journal of Sociology**, 94: 95- 120.

26. Giddens, A (1990) **The consequences of modernity**, Stanford, Calif: Stanford University Press.

27. Innes, M (2004) "Signal crimes and signal disorders: notes on deviance as communicative action", **The British Journal of Sociology**. 55(3): 335-355.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]

28. Jones, Richard W (1999) **Security, Strategy and Critical Theory**, London, Lynne Rienner Publications.
29. Lindstrom M, Merlo .J, & Ostergren P. O (2003) "Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-besed multilevel analysis in Malmo, Sweden", **Social Science & Medincine**, 56 (5): 1111-1120.
30. Lindstrom, M and Others (2008) "Social capital, anticipated ethnic discrimination and self-reported psychological health: A population- based study", **Social Science & Medicine**, 66 (1): 1-13.
31. Moller, B (2000) **national, societal and human security**: **discussion-case study of the Israel-palestine conflict**, Volume 1 of the series Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, 277-288.
32. Jackson, J and Gray, E (2007) **Functional Fear: Adaptational Features of Worry about Crime**, London School of Economics, Working Paper.
33. Jackson, J and Sunshine, J (2007) "Public Confidence in Policing: A Neo-Durkheimian Perspective", **The British Journal of Criminology**, 47: 214–33.
34. Jackson, J (2004) "Experience and expression, Social and cultural significance in the fear of crime", **The British Journal of Criminology**, 44: 946-966.
35. Smith, S. S (2005) "Don't Put My Name on it: Social Capital Activation and Job-Finding Assistance among the Black Urban Poor", **American Journal of Sociology (AJS)**, 111(1): 1-57.
36. Skogan, W.G (1986) "Fear of Crime and Neighborhood Change", in Reiss A. & Tonry M. (eds), **Crime and Justice: An Annual Review of Research**, The University of Chicago Press, Chicago, 8: 203-229.

[Downloaded from scdsjournal.ir on 2026-11-19]